

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2023. július 17–23.

**Születésnap beszélgetés
Madarassy István
ötvös- és szobrászművésszel**

John Seward: Édes és áldott haza

Halmai Tamás irodalmi jegyzetei

Érzem, hogy a Teremtő vezet, fogja a kezem

Beszélgetés a hetvenöt éves Madarassy István ötvös- és szobrászművésszel

Július 16-án ünnepli hetvenötödik születésnapját Madarassy István Kossuth-díjas, nemzetközi hírű ötvös- és szobrászművész, akinek hitből és élményből táplálkozó műveiben harmonikus, természetes egységben jelenik meg a föld és az ég, az ember és Teremtője. Ars poéticája is lehet az alkotással kapcsolatos következő vallomása: „Úgy gondolom, csak akkor válik a kép képpé, a szobor szoborrá, a szoborkép szoborképpé, ha a tűz és a láng által a lelket is sikerült beléjük olvasztanom.” Madarassy Istvánnal a sasadi házában lévő műtermében beszélgettünk.

– Édesapja, Madarassy Walter szobrászművész volt, s Ön szinte a műtermében nőtt fel. Magától értetődő volt, hogy képzőművész lesz? Hiszen kora gyermekkorától kezdve ebben a világban élt, nevelkedett...

– Ez természetes volt. Nagyon szerettem a műterem atmoszféráját, illatát. Sokszor láttam édesapámat munka közben, megfigyeltem, hogyan készít érmet, reliefet, kispasztikát, nagy szobrot vagy kicsit... Ez beleivódik a gyerek lelkébe. Kissrác korom óta úgy éreztem, semmi mást nem akarok csinálni, mint amit a műteremben láttam. Meg kell említenem anyai nagyapámat is, Kaveczky Zoltánt, aki festőművész és grafikus volt. Tehát két oldalról is örökölhettem a tehetséget, amit aztán igyekeztem a legjobb tudásom szerint kamatoztatni. Nyolcadik osztályos koromban előkészítőre jártam a Török Pál utcai Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba, majd sikeresen felvételiztem. Sok olyan tanár tanított ott, aki ismerte édesapámat. Ennek megfelelően kezeltek engem, s közölték: tőled háromszor annyit várunk el, mint mástól, mert tudjuk, melyik műteremből kerültél ide, kinek a felügyelete alól. Érettségi után nem vettek fel a képzőművészeti főiskolára, egy évig restaurátorként dolgoztam a Magyar Nemzeti Múzeumban. Ott is ismerték édesapámat az érmein, kisszobrain keresztül. Az éremosztály vezetője Huszár Lajos volt, a múzeum igazgatója pedig Mihalik Sándor, és mindketten jóban voltak édesapámmal. Ismerősként tekintettek rám, ami egyrészt természetesen jó érzés volt, másrészt éreztem a jó szándékú „nyo-

mást”, többet követeltek tőlem. Amikor bekerültem az Iparművészeti Főiskolára, a mestereim Engelsz József és Illés Gyula voltak, apám valamikori kollégái, korábban tanította is őket. Ezért a velem szemben támasztott követelmény itt is a többszöröse volt annak, mint amit azoktól vártak el, akik nem ilyen közegeből kerültek ki.

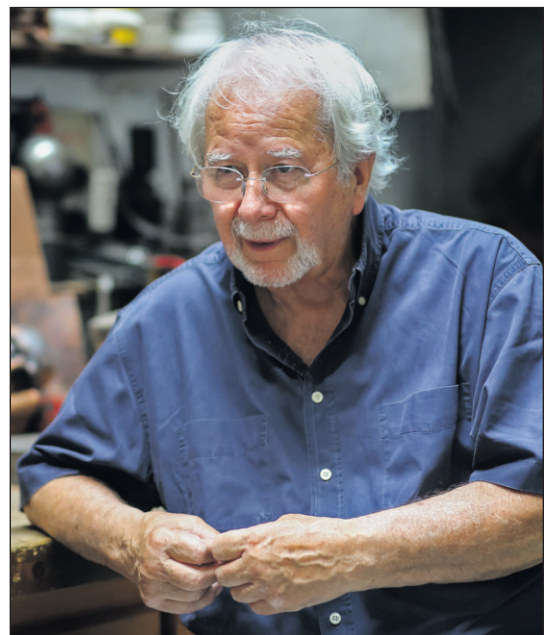
– Édesapját nagyon sok mellőzöttség érte. Ön mellett az öccse is művészi pályára lépett, restaurátor lett. Soha nem fordult elő, hogy az édesapjuk megpróbálta volna lebeszélni Önöket a választásukról, arra hivatkozva: az ő példája bizonyítja, mennyire nehéz hivatás a művészeké?

– Ez soha nem fordult elő. Az akkori szocialista kultúrpolitika nem igazán támogatta, hogy újabb orvos, színész- vagy művészgenerációk vigyék tovább a felmenők hivatását, én azonban akkor semmit sem éreztem ebből. Csak azt éltem meg, amit az előbb említettem, hogy másokhoz viszonyítva tőlem mindig többet vártak el a tanárain. Amikor lediplomáztam, és a mesterem azt mondta: mától kezdve kollégák vagyunk és tegeződünk, megköszöntem neki a szigorúbb követelményeket.

– Ifjú művészként egész sorozatot alkotott vihar pusztította domboldalokról, új életre támadó fákról. Mi vonzotta ehhez a témához?

– Nagyon egyszerű: a természet szerete. Kertes házban nőttem fel, emellett a szüleimmel sokat kirándultunk, nyaranta a Balatonhoz utaztunk. Mindig olyan helyen éltük az életünket, ahol sok volt a fa, a virág, a zöld. Rengeteget számított nekem, hogy mit látok. Amikor elkezdtem rézlemezrel dolgozni, előjött, hogy mi az, amit a természetből el lehet lesni, hogyan tudom egy képen vagy egy szobor mellett megjeleníteni a fát, magát a természetet, ami nemcsak nekem, de másoknak is örömet szerez.

– Művei egy jelentős részében hitbeli, vallásos témákat dolgoz fel, ó- és újszövetségi eseményeket, személyeket ábrázol, vagy szenteket. Hogyan alakult ez Önnél?

– A szülői ház, a neveltetés, a hitbeli elköteleződés magával hozta, hogy a bibliai, a vallásos témák erőteljesen jelenjenek meg az alkotásaimban. Több évvel ezelőtt Gyergyádesz László művészettörténésznek, a kecskeméti Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennále alapító kurátorának meghívásos pályázatai mind tematikusak voltak, ó- és újszövetségi témákból merítve. Így született meg a Noé bárkjája, a Gábrriel arkangyal vagy a Krisztus-torzó.

– A 2000-es év nagyon jelentős volt az életében. A Vatikánban fogadta II. János Pál pápa, akinek odaajándékozta a Szent Istvánról és feleségéről, Gizelláról készített szobrát. Mit jelentett Önnek ez a találkozás emberileg, művészileg?

– 2000-ben volt egy kiállításom a Stefánia-palotában, ahová elvittem mindkét szobromat. A Szent István korábban, 1988-ban készült, a Gizella 1999-ben. A tárlatot Gyurkovics Tibor nyitotta meg. A frissen megválasztott köztársasági elnök, Mádl Ferenc, akit régóta ismertem, ott volt az eseményen. Elhangzott, hogy első hivatalos útja a Vatikánba vezet, és elvinné magával ezt a két szobrot II. János Pál pápának. Mádl Ferenc felkért, hogy legyek a küldött-

ség tagja, így jelen lehettem a két szobor átadásán. Felemelő érzés volt ott lenni. Akkor már másodszer találkozhattam Őszentségével. Az első alkalom 1991-ben volt, a magyarországi látogatásakor. Akkor fejeztem be a Szent István-bazilika szentélyében lévő kandeláberek restaurálását. II. János Pál pápa az elutazása előtt szentmisét mutatott be, utána körbement, és kezet fogott azokkal, akik a padban a közelében álltak. Én is kezet foghattam vele, és találkoztam a tekintetünk. 2000-ben, a szobrok átadásakor már nem volt olyan egészségi állapotban, mint a magyarországi látogatásakor, de a szeme semmit sem változott. A tekintetében ugyanaz volt benne, mint amit 1991-ben láttam, az első találkozásunkkor. Nagyon nagy kitüntetés volt számomra, hogy három napon keresztül ott lehettem a Vatikánban, és részt vehettem a küldöttség programjaiban. Valahányszor Rómában járok, mindig felidéződik bennem ez az emlék.

– Egyik leghíresebb műve Szent Mihály arkangyal szobra. Beszélne a megszületéséről?

– Minden opusnak megvan a keletkezéstörténete, véletlenül nem történik semmi, de legtöbbször csak később jön rá az ember, hogy nincs véletlenek. 2015-öt írunk. A veszprémi Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény igazgatója, Udvarhelyi Erzsébet meghívott, hogy vigyem el a munkáimat a várbeli piarista templomba egy kiállításra. A tárlatot Márfi Gyula érsek és Korzenszky Richárd bencés, tihanyi perjel nyitotta meg a múzeum igazgatónője kíséretében, igen szép beszélgetésekkel. Szobraim, képszobraim voltak kiállítva. Nagy Károly apát, kanonok, a templom plébánosa nem tudott jelen lenni a megnyitón, de egy közös barátunkkal üzent, hogy örömeire szolgálna, ha meglátogatnám. Amikor találkoztunk, már az első percben úgy éreztem, kölcsönös rokonszenv alakult ki közöttünk. „Arra gondoltam, személyesen kérdezlek meg, elvállalnád-e Szent Mihály arkangyal szoborkompozíciójának megtervezését és kivitelezését” – mondta. Majdnem földbe gyökerezett a lábam, örömteli bizsergés hatott át a fejem tetejétől a lábam ujjáig. „Megnéztem a szobraidat a kiállításodon – folytatta –, tetszésekre voltak, s tíz éve dédelgetett tervem, hogy Veszprém főterére megalkottassak egy Szent Mihály-szobrot. Úgy gondoltam, eljött az, akire ezt rábízhatom, ha vállalod.” Hallatlan megtiszteltetésnek éreztem a felkérését, és most, hogy beszélgetünk róla, újra átélem azokat a percek.

Nagyon inspirált a feladat. Eszembe jutottak azok a Szent Mihályt ábrázoló szobrok, képek, melyeket addigi életem során láttam. Egy nemzetközi művésztelep résztvevőjeként több éven át a francia Alpok egyik kis települése, Bessans vendége lehettem. Többek között az ottani, Szent Mi-

hálnak szentelt templom arkangyal-ábrázolását is megcsodáltam, bár akkor még nem tudtam, miért van bennem valami különleges érzés Szent Mihály iránt. (Egyébként e városka polgármestere felkért, hogy készítsek az általam alkalmazott technikával egy nyolcvan centiméter nagyságú Krisztus-szobrot, amelyet a templom középpontjában helyeztek el.) Sok-sok vázlatrajz alapján megalkottam a Veszprémben szánt Szent Mihály-szobor kicsinyített, egy a tízes léptékű mását. Megmutattam Károly atyának, tetszett neki az elképzelés. A tervet a dokumentációval együtt bemutattuk az érsekségnek és a városvezetésnek, illetve a kulturális osztály vezetésének is. A művet természetesen egy zsűrinek is jóvá kellett hagynia. A tér nagysága megszabta a szoborkompozíció méretét. Szentendrére, a Pap Lajos által vezetett kőfaragó műhely udvarán találtam egy svéd fjordgörgyet gránitömböt, amely alkalmas volt a szobor talapzatának. A súlya akkor derült ki számomra, amikor a darus kocsii beemelte a kertem azon részébe, ahol a szobron dolgozhatok. Öt tonnát nyomott. Károly atyát megkértem, jöjjön és áldja meg a követ, mielőtt belekezek a munká-

lőtt megkezdődött volna a szertartás, egyszerűen csak megállt előttem Nagy Károly kanonok úr, azt hittem, rosszul látok. Ő is most volt ott először, az oltárnál szolgált... Nincs véletlen, a Jóisten akarta így, hogy ott is találkozunk.

– Kidolgozta a tűzecettel festés technikáját. Beszélne erről nekiünk?

– Ez különleges eljárás. Rájöttem, hogy amikor a rézlemezt hegesztem, egy adott helyen, a hegesztett ponton túli részen egy szín, színskála mutatkozik. Arra gondoltam, ha a rézlemezt felpolírozom, akkor ezek a színek a melegítéstől talán erőteljesebben jönnek elő. Így is volt. A szivárvány összes színe benne van a rézlemezben, s a melegítéssel elő tudom hozni, mikor melyiket szükséges. Eleinte még nem tudtam ezt koordinálni, később aztán a sok gyakorlat során rájöttem arra, hogy mikor melyik szín jön elő a rézlemezről. Tűzecsetnek a hegesztőpisztolyt nevezem. Örömmel csinálom ezt. Különleges az eljárás, már csak azért is, mert nagyon, de nagyon tudni kell, hogy mennyi ideig hagyhatom hő alatt az anyagot.

ba. A szoborkompozíció avatóünnepségére 2017. szeptember 29-én, Szent Mihály napján került sor a királynék városának főterén, a városházával szemben. Beszédet tartott Navracsics Tibor, a város kultúrájáért felelős akkori vezető, és Bözsöny Ferenc, a Magyar Rádió főbemondója volt a narrátor. A papok élén természetesen ott volt Nagy Károly kanonok apát úr, méltató beszédet mondott, és megáldotta a szoborkompozíciót. Szent Mihály jobb kezében kardot tart, baljával pedig dárdát dőf az ördög testébe, amelyet a lábával tapos.

Ez év pünkösdjén először lehettem részese a csíksomlyói búcsú miséjének. Az oltártól balra ültem, elmélkedtem, s hálát adtam a Jóistennek, hogy ott lehetek. Mie-

– A közeljövőben másodszer jelenik meg Oszwald Péter Ami az ABC-n túl van című könyve, amely tisztelgő főhajtás a koronavírus idején az egészségügyben hősiessé helytállt emberek előtt. A borítóképen a Covid-19 vírus című alkotása szerepel, és a kötet minden egyes fejezetét is az Ön képei, szobrai vezetik be...

– Dr. Oszwald Péter a Szent Imre Kórház intenzív osztályának volt a vezetője több mint harminc éven át. Altatóorvosként összeállított egy kötetet az előadásairól. Mivel nagyenyves barátság fűz minket egymáshoz, megkérdezte tőlem: beleegyeznék-e, hogy az egyes fejezetek előtt egy-egy kép szerepeljen a munkáimról.

Igent mondtam, hiszen a barátság kötelez. Így hetvenhét alkotásom fotója került be a könyvbe. Ott van köztük a Szent Lukács-szobrom, régi munkáim és újabbak is. Osvald doktor válogatta őket. Eredetileg mást terveztek a borítóra, de a kötetet megjelentető Semmelweis Kiadó vezetője meglátta nálam a műteremben a Covid-19 vírus című munkámat, és azt mondta, ezt kellene a borítóra tenni. Amikor a könyvet összeállították, éppen javában tombolt a koronavírus-járvány.

– *Osvald Péter a könyv előszavában reményét fejezi ki, hogy együtt dicsérhetik Istenet. Ön pedig úgy fogalmaz: „Az én ABC-m tűzzel és lánggal...” Mit jelent ez?*

– A „tűzecsetet”, azaz a hegesztőpisztolyt a kezemben tartva ámulattal figyelem, hogy a tűz, míg lángjával az anyagot elemeszi, az elmúlás szinte minden fázisában maradandót alkot, csak meg kell örökíteni a pillanat varázsát. Ellestem, hosszan tartó keserves munkával megtanultam, hogy az adott pillanatban a tűznek azt tudjam parancsolni: „eddig és ne tovább”. S akkor ott áll előttem a hirtelen ellobbant tűz utolsó lángnyelveivel és azok hőjével mint utolsó „ecsetvonásokkal” megfestett, megalkotott mű: a szoborkép. A fém, a vörösréz a kihívóm. Nemes harcot vívtam és vívok vele, hol én győzök, hol ő, de minden győzelmet Isten ajándékának érzem, mert az életelent feltámasztottam, életet leheltem belé. Kórházakban is szoktak időközönként kiállításokat rendezni, s ez nem rólunk szól, hanem a képek esetleges gyógyító látványáról. Ilyen volt az Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézetben két évvel ezelőtt rendezett kiállításom, ami a római rajzaimból állt össze, az igazgató kérésére. Az utolsó pillanatban sajnos le kellett fűjni, és csak másfél évvel később valósulhatott meg, a háttérben azzal a szándékkal, hogy a szépség gyógyító erejét a betegek is élvezhessék.

– *Vallja, hogy alkotás közben a Teremtő fogja a kezét.*

– Így van, ezt le is írtam. Életem egyik legnagyobb csodájának tartom a természetes megújulás képességét, azt, hogy mindig tudtam valami újat – hitem szerint jobbat – alkotni, adni. Éreztem, hogy a Teremtő vezet, fogja a kezem, és hogy vele és általa a tűzecsetet fényt gyújt az emberek lelkében: befogadják a műveimet.

– *Kiket tekint a példaképeinek?*

– Elsősorban az édesapámat. Mindaz, amit tőle láttam a műtermében, s amit ott tapasztaltam, éltem, kötelez. Példaképem az anyai nagyapám is, aki gyönyörűen rajzolt, grafikákat készített. Nemcsak a festészetnek, de a szobrászatnak is a rajz az alapja. Hálát adok a sorsnak, hogy bejár-

hattam a világ nagy múzeumait, és megcsodálhattam a művészettörténet legnagyobb mestereinek alkotásait. Csodáltam egyéni látásmódjukat, önmegvalósítási képességeiket. A híresebbnél híresebb szobrászok közül négyet neveznék meg, az olasz reneszánsz képviselőit: Verrocchiót, Donatellót, Michelangelót és Berninit. Mind a négyen megalkották a Góliátot legyőző Dávid szobrát, de csak egy közös bennük, a szobor címe: *Dávid*. A megvalósítás, a kifejezés mód, az egyéni látásmód, a belső készítés, az arcok mimikája, a mozdulatok dinamikája vagy csendes nyugalma mindegyiküknél más és más. Ez az, amire azt mondják, hogy egyéni látásmód, világkép, ami egyben a művészet csodája is. Említhetem Dürert is, annak idején jártam a házában, múzeumában. Ott van aztán Cellini, aki ötvös volt, és olyan műveket alkotott, amelyekből ma már sajnos nagyon kevés van; de az érmei is híresek. Rengeteget inspirációt kaptam a reneszánsz művészettől. Az édesapám is a római iskolához tartozott, ez volt a fő oka az 1945 utáni mellőzöttségének. Gyerekként ebből semmit nem éreztem, csak később. A hatalom megbélyegezte azokat a művészeket, akik a két háború között a Római Akadémia ösztöndíjasai voltak, és a reneszánsz művészetből elsősorban a hittel, a vallással kapcsolatos alkotásokat tanulmányozhatták. Ez szinte bűnnek számított az ötvenes évek Magyarországon.

– *Ön Dante Alighieri Isteni színjátékának három énekéhez – Pokol, Purgatórium, Paradicsom címmel – vörösréz lemezből tűzecsettel festett szoborképeket alkotott, összesen százat. A Pokol kapuja 1994-ben aranyérmet nyert Ravennában, a Nemzetközi Dante Biennálén. A Pokol 2011-ben, a Purgatórium 2013-ban látható volt a firenzei Dante Múzeumban. A teljes művet a Párbeszéd Háza mutatta be először, 2016-ban. Hogyan alakult azóta a szoborképek sorsa?*

– Az utolsó firenzei Dante-kiállításom 2016-ban volt, majd egy évre rá, 2017-ben Pármában is szerepeltek ezek a munkáim. 2019-ben meghívást kaptam a Római Magyar Akadémiára, hogy állítsam ki ott is a *Színjátékot*. Ez meg is történt. A tárlaton megszólított egy magyar származású hölgy,

a Medici nagyherceg kulturális nagykövet asszonya, azt mondta, nagyon szeretne megismertetni a nagyherceggel. Elutaztam hát Firenzébe, ahol találkoztam vele. A nagyherceg megkérdezte, mi a szándékom a száz képpel. Azt mondtam: szeretném, ha rendeznének Firenzében egy olyan kiállítást, ahol egyben lehetne látni az egész anyagot. 2011-ben és 2013-ban a Dante Múzeum terme alkalmatlan volt még erre. A nagyherceg megígérte, hogy megszervez egy kiállítást, amely bemutatja a száz képet és a száz rajzot. Erre minden valószínűség szerint 2024 tavaszán kerül sor, a Palazzo Vecchióban. Azt tervezem, hogy az anyagot kiegészítem néhány firenzei művészről, Botticelliről, Brunelleschiről készült szoborral, és még gondolkodom másokon is, akiket meg tudok formázni rézlemezen, nem nagy, egy méter huszonöt centis méretben.

– *A beszélgetésünk elején említette, hogy a szocialista kultúrpolitika nem támogatta művészdinasztiák létrejöttét. Önöknél viszont ez megvalósulni látszik, hiszen fia, Madarassy András a fiatal festőgeneráció kiemelkedően tehetséges alkotója.*

– Ez akarva-akaratlanul így adódott. Amit a műteremben látott, az a fiamat is arra inspirálhatta, hogy a rajzot és a festészetet válassza magának hivatásul. Így került a II. Rákóczi Ferenc Gimnázium rajzszakára, majd elvégezte a Képzőművészeti Főiskolát festőszakon. Ma pedig az esztergomi ferences gimnázium rajz- és művészettörténet-tanára. Volt már közös kiállításunk Budapesten, és minden valószínűség szerint Kolozsváron is lesz augusztus 13–20. között; meghívott bennünket az ottani konzulátus. Apában és fiában tovább él a felmenők hivatása.

– *Az ember életében a hetvenötödik születésnap alkalmas a számvetésre. Milyen érzések vannak most Önben?*

– Az Iparművészeti Főiskolától kaptam egy értesítést, hogy idén az egykori évfolyamtársaimmal együtt megkapom az aranydiplomát. Ez emlékeztetett arra, hogy a hetvenötödik év egy stáció. Úgy érzem, nagyon gyorsan elszaladt ez a háromnegyed század. Ma is töretlenül dolgozom, és örülök, hogy az egészségi állapotom lehetővé teszi, hogy szép feladatokat valósítsak meg. Ezek között egy sor az én egyéni tervem, de sok a megrendelés is. Jól vagyok. A céloim továbbra is csak egy lehet: az Istentől kapott talentumot nem elásni, hanem sokszorososan kamatoztatni, s odaadni az általa teremtett világnak, kiszélesítve azt a művészeti horizontot, amelynek megismerésére, meglátására földi életem során még lehetőséget kapok.

A Szentlélek mesterkurzusa

Jeges Mirjam könyveinek nem titkuk van, hanem hitelük. És áttetszővé tisztított, megnyerően olvasmányos stílusuk. A Kármel tanításait renézi újra, fogalmazza élővé a szerző legfrissebb munkája is.

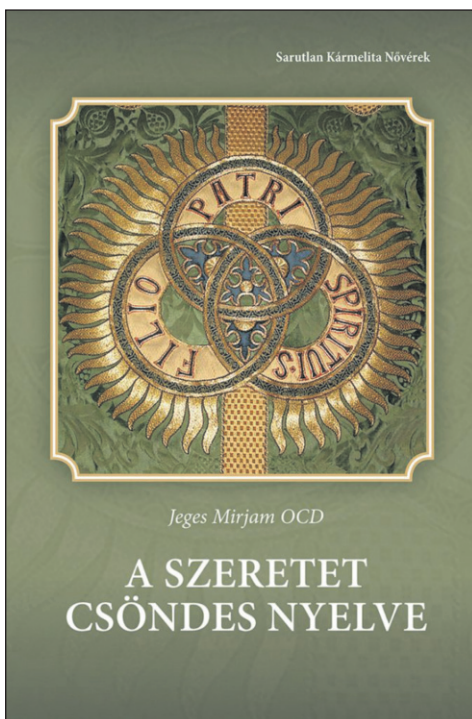
A cím és az alcím kulcsfogalmakat fűz grammatikai rendbe. *Szeretet. Csönd. Nyelv. Kontempláció. Ima.* Már ebből is sejthető: amit olvasunk, kézikönyv a lelki béke metafizikájához. Ennélfogva terjedelmén messze túlterjeszkedik ez a három részre tagolt, füzetnyi kiadvány.

A *Szeretet csöndes nyelve* az érzéki valóság és a megengesztelődött nyugalom viszonyára kérdez rá; az elcsendesülésben rejlő egyszerűséghez nyújt kulcsot; a *mindfulness* típusú meditáció és a szemlélődő imádság közti különbséget (avagy önismeret és istenismeret összefüggéseit) taglalja.

A bizalom, az alázat és a hűség (8.) alapállása mint „aktív passzivitás” (15.) jellemzi az Istenre hagyatkozó embert: „minduntalan Isten kezdeményezi a szövetségkötést az emberrel” (6.) – „hozzáférhetővé kell tennem magam” (9.) – „szemlélt szemlélők vagyunk” (9.) – „Ha Krisztus feltámadt, akkor hagyni kell feltámadottnak lenni” (41.).

Az imádság mint életforma (12.) a könyv útmutatása szerint nemcsak – a sűrűn idézett – Avilai Szent Teréz vagy Keresztes Szent János tanítói kiváltsága; a keresés emberének is a „szerető figyelem imájában” (31.) lehet keresni: „Az imádság misztérium.” (6.) – „Melyik a legjobb imádság? Az, amelyik jobba teszi az embert.” (10.) – „Minden ima egy hitaktus.” (31.) – „Az imádkozó ember a Feltámadás tanúja.” (38.)

Az Istenhez való viszonyt is ez, a kontemplatív, szemlélődő, imádságos, azaz

összeszedetten nyitott lelkiség határozza meg: „Az Atya a forrás és az óceán is egyben, mi pedig a folyó, aminek az a dolga, hogy folyjon.” (15.) – „Attól függően, milyen szinten vagyok jelen, más módon érint meg, más mélységben fogadom be Isten jelenlétét, és értelemszerűen a válaszom is eltérő intenzitású és más modalitású lesz.” (17.) – „Azzá lenni, aki szeret minket – ez a gyógyulás útja.” (39–40.)

Az Atya fénykörébe kéredzkedő teremtmény idővel látásmódjában és létállapotában is elemi változásokat, *átváltozásokat* élhet meg: „Isten tekintetével szemlélni az életet – tulajdonképpen ez a kontemplatív létmód. Nem problémákat lát, hanem

misztériumokban gondolkodik.” (43.) – „A kontemplatív élet azt jelenti: folyamatosan Isten felé fordulva élek” (48.) – „A lelkiélet, az imádságos élet egy élethosszig tartó folyamat, a Szentlélek mesterkurzusa.” (52.)

Földi és égi nézőpontok egyesülnek, ha látok, *de már nem én:* „Minden eseményből, ami megéssik velünk, Isten hozzánk intézett szavát olvashatjuk ki.” (40.) – „Ami alulról küzdelemnek látszik, az felülről nézve a Szentlélek ajándékainak elnyerése.” (50.)

Eredetileg előadások voltak a kötet fejezetei, azért is oly lélegzően elevenek. Szükség is van erre, hiszen eleveenségre biztatnak, élethez segítenek hozzá tanácsadó bölcsességeik. Tisztán fogalmazó elmélyültség kér utat a laikus szívekbe is. – „Amikor pedig a szó elvégezte feladatát, vagyis odavitt Istenhez, akkor beáll a csend.” (34.)

(Jeges Mirjam OCD: *A Szeretet csöndes nyelve. A kontemplatív imáról*; Sarutlan Kármelita Nővérek, Magyarszék, 2023)

Halmi Tamás

Iancu Laura

Tűz madarakkal

ropogtatok egy fakérget
alig nagyobb a tenyeremnél
különös szerzet az akác
meg-megkóstolja véretem
csuklómnál újjbegyemnél
és a vér a vér hűlni kezd
és kéken virágozik
elnézném még beszélnek hozzá
hogy kitarson míg hazaérsz
de a pattogó tűz fekete holló
a lángja kialszik
hányódik izzik a tuskó s
a vérszirom ökörszemet szikrázik

Nekem nincs

nekem nincs kedvenc csillagom
ha az ég szederarcú
nem lakhat benne más
csak az indák s a bokrok között
emberkoponyára csavaradott kígyó
én a gyors esőt szeretem
a ritkuló városfényeket
a szerszámosládával érkező
nagypénteket
bevonul mintha hajnali pír volna
és kölcsönadja fényét az égnek

Mert itt a földön csak vendégek vagyunk

Miközben az emberi élet végességével mindenki tisztában van, a kereszténység pedig a lélek túlvilági létének tanát hirdeti, mégis mindenki csak a földi élet dolgaival foglalkozik. A hívő ember elsöre talán megrökönyödik e megállapítást hallva, ám ha magába száll, és megvizsgálja, mivel is tölti napjait, kiderülhet az igazság. Mert „ahol a kincsöd, ott a szíved” (Mt 6,21). S nem csak a hétköznapi megkerülhetetlen látszó gondjairól van szó, melyekre akkor szoktunk hivatkozni, amikor megmagyarázzuk, miért nem merülünk a létezés mélyére, miért nem gondolkodunk arról, amit a keresztény tanítás végső dolgokként emleget. Manapság bizonyos tantételek háttérbe szorultak, a lelkipásztorok szinte egyáltalán nem beszélnek ezekről. Napjainkban fontosabbak lettek a hit morális és gyakorlati szempontjai, mint a halál, a mennyország, a pokol vagy az utolsó ítélet témája. A Sursum Kiadó gondozásában korábban megjelent, Bellarmin Szent Róbert által írt mű, *A jó halál mesterségéről* az elsőt járta körül, a most kiadott kötet, *az Édes és áldott haza* pedig a „mennyország keresztény reményét” hozza közelebb az olvasóhoz.

A könyv szerzője, John Saward anglikán lelkész volt, később egész családjával katolizált. Szent II. János Pál pápa lehetőséget adott arra, hogy az egykori anglikán lelkészeket engedéllyel pappá szenteljék, így történt ez Sawarddal is. A szerző igazi enciklopédikus elme, a könyv megírásához is nagyon sok forrást használt. Saward a hit, közelebről a teológia zárandoka, korábban Hans Urs von Balthasar nagy tisztelője, kutatója volt – a teológia esztétikai szemléletét át is vette tőle –, ám később elfordult a svájci teológus nézeteitől. Saward a patrisztikus irodalmat is jól ismeri, emellett a szerzetesi gondolkodásra, annak megjelenítésére is különösen nagy hangsúlyt fektet.

A kötet bemutatóján – melyre a budapesti Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán került sor június 21-én – Alácsi Ervin János fordító, Kocsi Lajos szerkesztő és a kiadó vezetője, Laki Zoltán egyaránt kiemelték, hogy a nehéz téma ellenére közzérhető, olvasmányos mű került ki John Saward tolla alól. A szerző „nem szó bonyolult hálót, a katolikus tanítást tisztán és érthetően megvilágítva ad támpontot korunk bizonytalan, vonatkozási pontokat vesztett emberének”. Saward nem a saját véleményét vagy kortárs teológusok vélekedéseit, hanem a túlvilággal kapcsolatos katolikus tanítást foglalja össze. Sokszor idézi a klasszikusokat: Aquinói Szent Ta-

mást, Karthauzi Dénest vagy éppen Boldog Columba Marmiont. A kötet összeállítói azt is hangsúlyozták, hogy e mű mögött komoly hittapasztalat áll. Bár az *Édes és áldott haza* tankönyvként is használható, elsősorban elmélkedésre hívja olvasóit. Saward arra szeretne volna felhívni a figyelmet, hogyha „az égi valóságot szem előtt tévesztjük, akkor a földi célok is kontúrjukat veszítik”. Boldog Columba Marmion ezt így fogalmazta meg: „Gondolatban, szent vágyainkkal lakjunk az égben, ahol Krisztus, a mi fejünk él és uralkodik mindörökké! Itt a földön csak vendégek vagyunk, kik hazájukat keresik.” Ahogyan azt Pál apostol írta: „A mi hazánk a mennyben van” (Fil 3,20). Saward ehhez hozzáfűzte: „nincs sürgősebb lelkipásztori feladat, mint a négy végső dolog hirdetése”.

A szöveg, s így a mennyországról valott katolikus tanítás megértését nagyonban segíti a *Szűz Mária megkoronázása* című oltárkép – reprodukcióját mellékletként megtaláljuk a könyvben –, amelyet Enguerrand Quarton készített 1453-ban. Ezt a művet Villeneuve-Avignon karthauzi kolostora rendelte meg, pontosan meghatározva annak teológiai tartalmát, a festmény ugyanis a szerzetesi elmélkedések segítségére készült. Így lett az a *hitvallás* ikonja. Anélkül, hogy mélyebben elemeznénk az oltárképet, érdemes egy-két szempontra felhívni a figyelmet. Szűz Máriát a

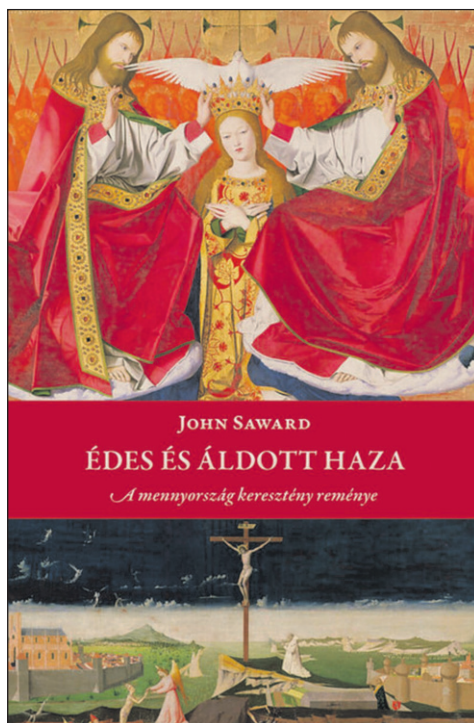
Szentháromság koronázza meg: a Lélek mint galamb van középen, az Atya és a Fiú pedig egymásnak mintegy tükörképei, hiszen „aki engem látott, az Atyát is látta” (Jn 14,9). Kétoldalt a mennyei seregek, az üdvözültek. Legalul, jobb oldalon, Jeruzsálem alatt látjuk a poklot az elkárhozott lelkekkel. A kép bal alsó részén Róma, alatta a tisztítóház. A két város jeleníti meg lényegében az egész földi világot. Az eget és a földet Krisztus keresztje köti össze.

A mennyország, keresztény életünk célja, „egy hely, mely minden helyen túl van, Isten hajléka, ahol az üdvözültek elnyerik azt a tökéletes jót, ami után már nem vágyakoznak semmire”. Számukra „Isten ki nyilatkoztatja lényegét közvetlenül, leplezetlenül, világosan és kitarva”. Mindehhez Istentől kapják a „dicsőség fényét”, amely képessé teszi őket az isteni lényeg látására. Ám ők sem fogják fel Istent teljes és kimerítő módon, Isten ott is megmarad fölfoghatatlannak. Az üdvözültek valamiképpen osztoznak a Szentháromság boldogságában. A szerző ugyanakkor ír a túlvilág sajátos hierarchiájáról is, hiszen nem mindenki részesül egyformán a mennyei javakban.

A mennyország kapuit „a keresztfa, az üres sírbolt és a templom oltára” nyitja meg, a kulcs pedig Krisztus kinszenvedése és feltámadása. Saward azt is kifejti, milyen összefüggés van ebből a szempontból a mennyország és az Oltáriszentség között: a szent színek „lehozzák a mennyet a földre, és felemelik a földet a mennybe”.

Bár egészen más okok miatt, a pokolról a modern ember többet beszél, mint a mennyországról. Ez persze nem azt jelenti, hogy hinne is a létezésében. Saward megközelítésében a pokol nem más, mint az elveszített mennyország. A kortárs teológiai gondolkodás különbséget tesz aközött, hogy a pokol *valóság* a kárhozott lelkek számára, vagy *lehetőség* az élő ember számára. A szerző határozottan kiáll a pokol létezése, azaz valósága mellett. Aquinói Szent Tamás szerint „a halálos bűn az Istentől való elfordulás és az üres, ideig tartó teremtett jó felé való odafordulás”. Aki ebben megmarad, az elkárhozik, de „Isten csak annyira fordul el az embertől, amennyire az elfordult tőle”. A kárhozottak azok, akik „hazugságra cserélték az igazságot”. A lelkiélet ugyanakkor nem alapulhat a félelmen, hiszen „a fiúság, és nem a szolgaság lelkét kaptuk”.

A tisztítóház ugyanebben a megközelítésben „a vágyott mennyország”. Itt szabadul meg a lélek a bűn maradványaitól,

Enguerrand Quarton: Szűz Mária megkoronázása (oltárkép, 1452–53, Villeneuve-lès-Avignon)

„mint a fém a rozsdától”. Morus Szent Tamás a halált vállalva is kiállt a tisztítótűz tanítása mellett, hiszen a keresztény emberek mindig imádkoztak a halottakért is, ez pedig másként nem nyerhet értelmet.

A festmény centrumában a „királynéja, az uralkodó és fölülmúlhatatlan Asszony” áll. A képet szemlélve két háromszöget is felfedezhetünk: az egyenlő oldalú, lefelé álló alapja a galamb szárnya, míg a talpán álló, egyenlő szárú háromszögnek a földi világ adja az alapját. Mind a kettőnek a csúcsa Szűz Mária kezénél, szívénél van. A Mennország Királynéjánál – alázatosságára utalva – nincsenek hatalmi jelképek. XII. Piusz pápa *Ad caeli Reginam* enciklikájája így fogalmaz: „teljes, sajátos és abszolút jelentése szerint egyedül Jézus Krisztus, Isten és ember, igazán Király; Mária azonban, noha mérsékeltbb módon és csak hasonlóság okán, ugyancsak részesedik a királyi

méltóságban, úgy, mint Krisztus-Istenünk anyja, és mint az isteni Megváltó művének társa az ellenségeivel való harcában és a mindegyik fölött aratott győzelmében”. Szűz Márián keresztül valósult meg a megtestesülés, amely lehelőséget adott az embernek az üdvösségre, vagyis Szűz Máriának nagy szerepe van abban, hogy az emberek eljuthatnak a mennyei boldogságba. A szerző arra is rámutat, hogy miért van szüksége minden kereszténynek a kegyelem rendjében egy földi anyára, azaz a Boldogságos Szűz Máriára, s hogy miként függ össze Mária örök szüzessége, szeplőtelen fogantatása – lelki szépsége – és mennybevétele – mely a testi szépségéhez kapcsolódik – a mennyország titkaival. Nem véletlen tehát, hogy „Atyánk mennyei hajlékának szívében Anyánk foglal helyet”.

John Saward a végkövetkeztetést is levonja műve végén. A mai ember azt gon-

dolja, hogy problémák vannak, amelyeket meg kell oldani, ezt pedig csak akkor lehet megtenni, ha a keresztény tanítást arópénzre váltjuk. Ám buzgólkodásunk közben elveszítjük a valódi célt. Tévedés lenne azt gondolni, hogy az, aki a négy végső dologgal – köztük a mennyszággal – foglalkozik, el fogja hanyagolni a földi dolgait; sőt, egyedül azok képesek a földi javakat helyesen használni, akik szemüket a végső célra szögezik. „Mert akiknek fülük van a hallásra, az Atya és a mennyei haza hívó szavát hallják visszhangozni Benedek apát méheinek zümögésében és az erdős dombok fölött repülő vércse kiáltásában.”

(A kötet kapható az Új Ember könyvesboltban és a webáruházban: bolt.ujember.hu)

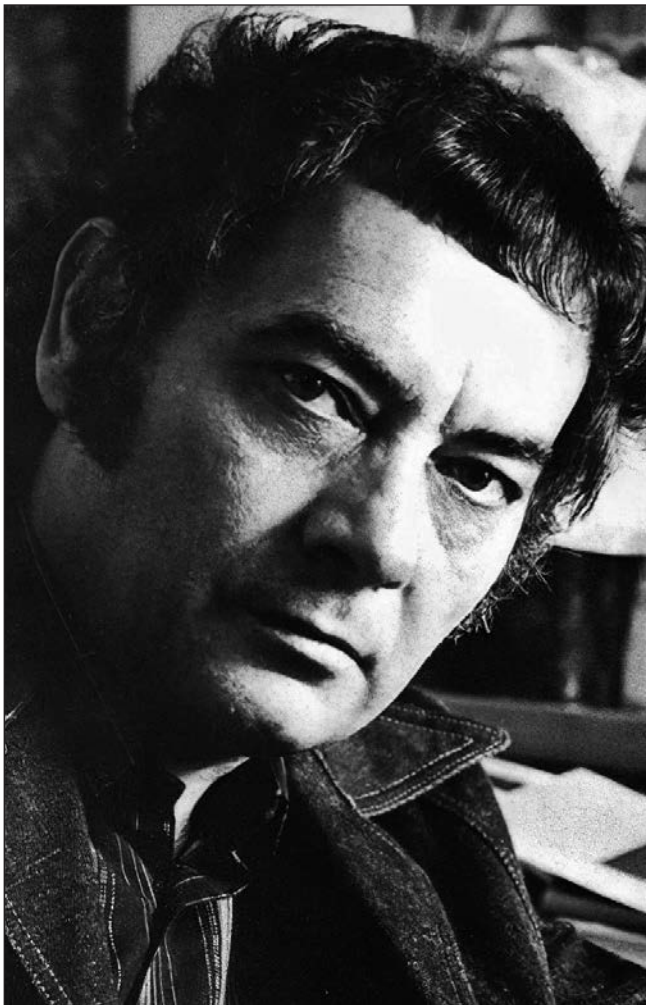
Vendégünk és varázslónk

Néhány mondat Csoóri Sándorról

Ha a kezdetektől a kései művekig – az *Anyám fekete rózsá* antológiaérvé nyétől az utolsó lírai leheletekig – terjesztjük ki olvasati kíváncsiságunkat, egy *melankolikus profetizmus* versnyelvi magatartása rajzolódik elénk. Végletek érzelmi hullámverése fogadja az olvasót Csoóri Sándor poétikai kultúrájában; elég erre most két példát hoznunk. A *Házimuri* a baráti együttlét önfeledtségének adózik anakreóni sorokkal (a zárlatban politikai miliőt is érzékeltetve): „Arany-zöld bort nyakaltunk / harangszájú pohárból, / s éjfél felé már minden / megkondult, mihez értünk: [...] Anakreont is hívtuk, / de ő csak rádiózott / és egyre sápadtabb lett.” A *Bezárkózó* a magános egzisztencia közérzetét formálja vallomássá: „Ne hívatok, / nem megyek sehova – / a tenger meghívóját is összetépem.”

Jellemző, hogy az ars poeticát kezdeményező gondolatfutam szerelmes kontemplációban teljesedik ki: „Mért írjak verset, / ha veled lehetek? / Szebb a te melled, mint a legváratlanabb hasonlatok / és a szád, mint a legmeztelebb rím.” (*Ha megérintlek*) Másutt a feltételes mód dinamikája hozza felszínre a szerelem bipoláris energetikáját: „Elengednélek, / visszahívnálak, / nagy vízben vetnék neked ágyat / s fáradhatatlan tengerészed, / kezemmel körülhajóználak. [...] Melléd feküdnék s a világot / elsötétíteném / hajaddal.” (*Elengednélek, visszahívnálak*) Az *elsötétítés* motívuma háborús allúzióval fejez ki otthonos hűséget: „Kezem egy elsötétített városban / évek múlva is rádtalálna.” (*Énekek éneke*) És a mítoszi életadás képességét sem máshonnan, hanem a kedves testi-lelki jelenvalóságából eredezteti a rajongás alázata: „Ha nem élnél, most elaludnék / s nem gondolnék semmi örömré, / sem a víz citera-szavára, / sem ágyé kod villámaira. [...] Az évszakokat folytatod te / azzal, hogy élsz, hogy örülsz nekem...” (*Vendégem és varázslóm*) (Ez a vers egyébiránt már címével kezdetét veszi: a kapcsolatos mellérendelés két oldalán három-három szótagot, palatális és veláris hangrendet, köznapi és mesebeli hangulatot; ezek teljességében pedig betűrímes egyensúlyt, fuvallatos szép-hangzást és anakreóni ritmikát találunk.)

Az otthon és a haza motívumkörét ugyancsak gyakran rajzolják ki Csoóri költeményei. Szerelmi vágyak vetületében és a fenyegetettség ontológiai távlatában egyaránt: „Azért indultam el, hogy ő is hazaérjen” (*Nézd, Uram, ő az, akit szeretek*) – „Ha nem vagy itthon, én se vagyok itthon. / Csak azt nem tudom, hol vagyok ilyenkor. [...] Menekült voltál s lettél menedémem, / elcsérélt fejk és elcsérélt hazák / örököse, ki virradatot s estét // sokat kapott a sorstól s viszi-hozza / utánam mindenhová, mintha tiszta / ágyneműt vagy újszülött reményt hozna.” (*Ha nem vagy itthon*) – „Az elpusztíthatókra gondolok, / csak egy kéz kellene, hogy hazájuk legyen, / csak egy másik test, hogy ne legyen sötét.”

(*Hogy ne legyen sötét*) – „Hazaérni én már csak itt érek haza.” (*Esztergomi töredék*)

Csoóri Sándor az áradó szabadverses szövegek költője volt, de tehetsége időnként epigrammatikus kisszerkezetekben pihent meg. Hol prófétás gyászbeszéd alkalmát keresve, hol idilli végigzagságokat formázva néhány sorokká. Ilyes verseiből egyaránt elősugárzik lírikusi számadás: „Pedig jól tudtam, hogy a szó is Isten, / de a hegymozgatásban jobban hittem, / mint a reményben és a jóslatokban.” (*Árnykép*); profán természeti teológia: „Hinni lehet a birsalmákban is!” (*Nyárvégi húsvét*) – és blaszfémiát karcoló érzékiség: „micsoda édenkerti térdek / és irgalommal megáldott mellek / múlnak el a világból céltalanul!” (*Róma fiatal apácái*) (Utóbbi részlet különösségét az adja, hogy nemcsak a veszteség egzaltált számonkéréseként olvasható, hanem ellenkezőleg: az éntelenített *céltalanságban* elnyert békesség dícséreteként is.)

A *fejsze* mitologizált motívuma teszi emlékezetessé az egyik, szintén szűk keretek közé cizellált önértelmezést: „Sodródom megint, csúnya és fáradt vagyok. [...] Szegény Galilei is fönnakadt már / hasonló szövevényen. »Döntsd el, hogy / ki vagy« – vágta szemébe szigorú papok. / De már késő volt minden válasz. / A dühös lángész magasba dobta fejszét, / s a fejsze ott kering azóta is a Nap körül.” (*Galilei fejszéje*) Egy korábbi és ismertebb darab az *életútra ihletettséget* örökíti meg – Juhász Ferenc kozmoszi eposzbeszédét és Nagy László táltosi poézisét is magába ölelve. A vers egyetlen mondatnyi, jambusok fűtötte megiramodás; azaz már alaktanában is az ösztönzés lendületét testesíti meg: „Valaki súgja, menj oda, / szánkón, repülő kövön éj oda, / fölkontározott késen éj oda / s ha nincs út: te légy az út oda, / mert nélküled csak bűn van ott s csoda...” (*Valaki súgja*) – Ki gondolná, hogy egy határozatlan névmásnak *saját költészettörténete* lehet? Márpedig e verset épp nyelvtani origója illeszti más klasszikusok sorába: „Valaki mégis, nem tudom ki, / valaki mégis szinarany” (Pilinszky János); „Valaki jár a fák hegyén” (Kányádi Sándor); „Valaki ír a kezeddel” (Nagy Gáspár)...

A szerető Csoórinál „titkos királyság edesei” (*Vakulnom kell*); a hó úgy zuhog, „mintha egy katedrális vakolata / hullna csöndben” (*Hó emléke*); s tőle van tudomásunk a vándorlét igazságáról is: „El kell indulni minden útra, / az embert minden úton várják” (*Menekülés a magányból*). *Bukolikus humanizmus* a Csoóri Sándoré, írtam egyszer. S hogy nagyszabásúan látomásos, mégis engesztelőn intim ez az életmű. Most annyival toldanám meg: egy *mérlegelő küldetés* tudat szelíd indulatai sólnak általa az utókorhoz. Érdemes fontolóra vennünk meghagyásait.

Halmi Tamás

Saját idő

Acsai Roland: Áttelelő nap

„...nem a verseket kaptam ajándékba a világtól, épp fordítva: a világot kaptam ajándékba a versektől.”

(Csoóri Sándor:
A világ érzéki metaforája)

lékőrző-múltértelmező versnyelvi gesztusok érzelmességét bűvöli egyedivé azzal, hogy századok előtti alaktanok közbenjárását kéri. („Nagyobb hangsúllyal kellene szerepeltetni irodalomtatásunkban a verstan tanítását” – alakul pedagógiai intellemmé a lírikusi gondolat a költő Csokonai-tanulmányában [Magyar Nyelvőr, 2023/3.]). Hogy az eredmény nem anakronisztikus pátosz, azért a stílusregisztereket keverő, fesztelen szólammód és a metrikai szigort oldó, retorikai könnyedség szavatol.

Viszonylag testes – mintegy kétszáz oldalas – anyag tagolódik formanyelvi fejezetekre. Higgadtan elégikus, derűsen érett szövegek sorjázanak; bennük játék, hódolat és hűség lelki-szellemi alakzatai szervesülnek egymásba.

A nyolc ciklus már címével tájékoztat verstani ambícióról, történeti látóhatárról és létösszegző eltökéltségről: I. Pszeudo-hexameterek, II. Őszi rondelek, III. Az alexandrinok-ciklus, IV. Vízkereszt, V. Egykori, VI. Valódi hexameterek, VII. A Csokonai-ciklus, VIII. Az új Carmenekből. Az időmérték itt valóban időt mérő-tagoló eszköz; és mintegy a dimenziók közt evickelő ember önmegalakító szándékainak záloga („Csupa élet csak, amink van, / ami hív, az feledés.” – *Bele-remeg*; „A lélek árva titka / ki mondható ma bátran.” – *A nimfa fényes*). Azé, akit családi kötelékek *szabadítanak fel*, és természetközeli érzékenység

vértéz föl életerővel.

Alanyi hangütés és a stílusjátészó tájköltészet arányrendje teszi, hogy oly keresetlen a szövegek metafizikai vetülete is („Mindenem itt: örök oltár.” – *Örök oltár*; „Ennyit a korról, amit gyerekkornak hívunk. Megöröklük / tőlünk a gyermekeink, ahogyan majd az égít, a földit.” – *Felerészben*). Életképek és reflexiók összjátékát a versbeszéd patinája gyakran szentenciaként ragyogtatja föl: „égbe hull, ami porba” (*Ami porba*) – „Az elmúlás hűsége ez.” (*Visszatérő szeptemberek*) – „Minden helyünk lehetne örök hely, / hol várának azt, ki várni fog.” (*A bezáruló*) – „Nem a szív, csak az ég nehezül, / az idő veled hal, veled hűl.” (*Az idő*) – „élni nyílt titok” (*A nyílt titok*).

Acsai Roland neve több költőt takar. Az egyik depresszív szabadverseket írt, híradásokat a fiatalkor közérzeti zónájából. A másik természetmisztikát költött – észak-európai és távol-keleti szellemtanoktól ihletve. A harmadik ezekben az években teljesedik ki: Acsai legfrissebb poétikai korszaka a verstani hagyományok fölélesztését célozza; amely törekvéssel egyidejűleg irodalomtörténeti, műelemzői esszék, tanulmányok is sűrűn kikerülnek az alkotói műhelyből. (És a műfordítói, valamint az epikus-dramatikus életműről még szót sem ejtettünk...)

A *Mi dalol a madárban* (2021) után az *Áttelelő nap* is a gyerekkorig visszatekintő számvetés nosztalgikus szólamait, az em-

A kötetet elő- és utóhangképpen két kiemelt költemény keretezi. „Ma a köd kavargog” – ez a könyv legelső sora (*Ma a köd*). A zárlat pedig? Hazavezeti a jelent, mint-hogy *békévé oldja az emlékezést* – az anakreóni dalformát felülíró anapestusok fürgeségével: „A jelenbe a régen, / az igenbe a még nem. / Mi az új, mi a rozsdás, / az idők szavatolják. // Huzatos hazaúton / megyek, túl ama húszon, / meg a negyvenen is túl, / de a múlt ege tisztul. // Ami húz, le ne húzoz, / ami fúj, hazafújjon!” (*Huzatos hazaút*)

A szó leghagyományosabb értelmében *szép* verseket olvasunk. Korszerűtlen kísérletek volnának? Távolról sem. Inkább *saját időt* szerkesztők. A Szepesi Erika jegyezte fülszöveg korszakértelmező nézőpontját kölcsönvéve: „...Acsai Roland művelt és érzékeny költő, és folytatja a huszadik század közepe tájt indult áramlatot, amelynek célja az volt, hogy a formabontó, harsány, szabadverses avantgárd dal szemben a fenyegető kort megpróbálja a renddel, a formával megzabolázní.”

Bizony: évtizedekkel a költészeti újklasszicizmus után Acsai Roland újabb klasszicizmussal gazdagítja sóvár ízlésünket, közös eszméletünket.

(Tipp Cult Kft. [Parnasszus könyvek, P'art sorozat], 2023)

AZ *Új Ember* KÖNYVESBOLT AJÁNLTATA FERENC PÁPA MAGYARORSZÁGI APOSTOLI LÁTOGATÁSÁRA

FERENC PÁPA A REMÉNY TANÚI ÉS MAGVETŐI LEGYÜNK!

Katekézisek a keresztény reményről
2016. december 7. – 2017. október 25.

„A mi reményünk egy személy, mégpedig az Úr Jézus, akinek élő jelenlétét felismerjük magunkban és testvéreinkben, hiszen Krisztus feltámadt.” (2017. április 5.)

„Menjünk el Krisztus sírjához, lássuk az elmozdított kősziklát, és gondoljunk arra, hogy Isten egy nem remélt jövőt készít nekem és mindannyiunknak! Menjünk el saját sírunkhoz – mindnyájunknak van egy kis sírja belül –, és lássuk meg, hogy Isten képes itt is feltámadást adni! Itt boldogság van, öröm és élet van, ahol mindenki csak azt hitte, hogy szomorúság, vereség és sötétség uralkodik. Isten a legkopárabb kövek közül hajtatja ki legszebb virágait!” (2017. április 19.)

„A jövőt még nem ismerjük, de tudjuk, hogy az élet legnagyobb kegyelme Jézus Krisztus: ő Isten ölelése, aki utunk végén vár ránk, de aki már most kísér és vigasztal bennünket utunkon.” (2017. augusztus 23.)

„Ha egységben maradunk Jézussal, a nehéz pillanatok hidege nem bénít meg bennünket; és ha az egész világ a remény ellen prédikálna, ha azt mondaná, hogy a jövő csak sötét felleget hoz, a keresztény tudja, hogy abban a jövőben ott van az Úr visszatérése.” (2017. október 11.)

A könyv megvásárolható az Új Ember könyvesboltban
(1053 Budapest, Ferenciek tere 7–8.),
valamint webáruházunkban: bolt.ujember.hu